

Dr. sc. Viktorija Haubrich, vanredni profesor

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Dipl. iur. Branka Hrkać, studentica Poslijediplomskog doktorskog studija

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

Dipl. iur. Mirjana Kevo, studentica Poslijediplomskog doktorskog studija

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

PRAVO NA DJELOTVORAN PRAVNI LIJEK U PARNIČNOM POSTUPKU KROZ PRIZMU ČL. 13. EUROPSKE KONVENCIJE O LJUDSKIM PRAVIMA I TEMELJNIM SLOBODAMA

Sažetak: U ovom radu autorice se bave pravom na djelotvoran pravni lijek u parničnom postupku u svjetlu onoga što definira čl. 13. Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Prema odredbi čl. 13. Konvencije svatko čija su prava i slobode utvrđeni ovom Konvencijom narušeni ima pravo na pravni lijek pred državnim organima vlasti, čak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda učinile osobe u vršenju službene dužnosti. Ovaj članak ne zahtijeva određenu formu pravnoga lijeka, nego osigurava postojanje djelotvornosti pravnoga lijeka u domaćem sustavu, dok je priroda tih pravnih lijekova stvar toga sustava. U smislu čl. 13. Europske konvencije postoje 4 autonomna zahtjeva koja pravni lijek mora ispunjavati da bi bio djelotvoran u smislu čl. 13. Konvencije: institucionalna djelotvornost, stvarna djelotvornost, korektivna djelotvornost, materijalna djelotvornost. Nadalje se autorice bave problematikom iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova kao preduvjeta prije obraćanja predstavkom Sudu u Strasbourgu.

Ključne riječi: čl. 13. EKLJP pravo na djelotvoran pravni lijek u parničnom postupku, akcesornost odredbi čl. 13. EKLJP, uvjeti za primjenu čl. 13. EKLJP

1. UVOD

Pravni okvir zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda u Bosni i Hercegovini razmatramo kroz nacionalni i europski aspekt. Da bi građani Bosne i Hercegovine imali povjerenje u pravosuđe, nužno je osigurati kako jednak pristup tako i jednak tretman svih onih koji traže zaštitu svojih ugroženih ili povrijeđenih subjektivnih građanskih prava, ali i onih protiv kojih je takav zahtjev usmjeren.¹ Ljudska prava i temeljne slobode određene su odredbama Ustava Bosne i Hercegovine

¹ Vidi kod HUSEINBEGOVIĆ, A. – HAUBRICH, V. – RECHNER, E., „Pravo na pravično suđenje u razumnom roku s osvrtnom na pravodobno i djelotvorno izvršenje sudskih odluka“, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru*, Tematski broj s naučne konferencije Zaštita ljudskih prava u BiH, god. III (2019.)br. 3, Mostar, p. 39–63.

kao Aneksa 4 i 6 Daytonskog mirovnog sporazuma. U čl. 2., st. 1. Daytonškoga mirovnog sporazuma (dalje: Dayton) određeno je da će se u Bosni i Hercegovini i obama entitetima osigurati najveća razina međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. U Federaciji Bosni i Hercegovini kao jednom od entiteta BiH u Ustavu su također zajamčena osnovna ljudska prava i slobode.² Ustavna odredba o obvezi usuglašavanja Ustava BiH i Ustava FBiH s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda, ključna je za ukupni razvoj demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini. Tako su, zapravo, na „mala vrata“ u Ustav BiH uvedeni sva velika načela europske pravne misli i političke tradicije.³ U ovom radu autorice se bave konvencijskim pravom zagaraniranim u članku 13. Europske konvencije i ljudskim pravima i temeljnim slobodama pravom na djelotvoran pravni lijek. Obraduje se zaštita prava na djelotvoran pravni lijek pod okriljem Vijeće Europe kroz sustav obraćanja predstavkom Sudu u Strasbourgu ukoliko nije u parničnim postupcima u Bosni i Hercegovini zajamčeno pravo na djelotvoran pravni lijek kroz sve aspekte predviđene zaštite.

2. ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA POD OKRILJEM VIJEĆA EUROPE

Na međunarodnoj razini temeljna ljudska prava i slobode štite se Općom deklaracijom o ljudskim pravima, koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila 10. prosinca 1948. U njoj su uz građanska i politička definirana i neka ekonomska, socijalna i kulturna prava. Što se tiče regionalne razine – iako se Europska konvencija u Bosni i Hercegovini primjenjuje posredstvom Daytonškoga sporazuma (Aneks 4 i 6), primanje Bosne i Hercegovine u Vijeće Europe 8. travnja 2002. godine, otvorio je put građanima Bosne i Hercegovine da se obraćaju Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu ako smatraju da su im prava i slobode garantirana tom Konvencijom povrijeđena ili ugrožena i ako su iscrpili sva domaća pravna sredstva.⁴

2 U čl. 2. *Ustava Federacije Bosne i Hercegovine* navodi se da će Federacija osigurati primjenu najviše razine međunarodno priznatih prava i sloboda. Sve osobe unutar teritorija Federacije BiH uživaju sljedeća prava: 1. pravo na život; 2. pravo na slobodu time da su uhićenje i pritvor dopustivi samo po zakonu; 3. pravo na jednakost pred zakonom; 4. pravo na slobodu glede diskriminacije temeljem rase, boje kože, spola, jezika, vjere i uvjerenja, političkih i drugih stavova nacionalnoga i socijalnoga podrijetla; 5. pravo na pravičan postupak; 6. pravo na zabranu mučenja te okrutnoga i nehumanoga postupka ili kažnjavanja; 7. pravo na privatnost; 8. pravo na slobodu kretanja; 9. pravo na azil; 10. pravo na zaštitu obitelji i djece; 11. pravo na imovinu; 12. pravo na slobodu govora, tiska, mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti; 13. politička prava.

3 Vidi SADIKOVIĆ, Č., „Ustav BiH i Europska konvencija – Usklađivanje Ustava BiH sa Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, br. XLVI, 2003., (dalje: SADIKOVIĆ), p. 459–476.,

4 Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 6/99. Vidi i kod MILJKO, Z., „Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i ustavni poredak BiH“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, Mostar, br. XX, 2007., p. 104.

Za državljane Bosne i Hercegovine osobito je važna europska tradicija zaštite ljudskih prava i sloboda jer zemljopisno, kulturološki i povijesno pripadaju europskomu krugu. Zajedno s napredovanjem Bosne i Hercegovine u procesu europske integracije⁵

raste potreba za poznavanjem djelokruga i prakse europskih sudova, Europskoga suda za ljudska prava (dalje: Sud) i Europskoga suda pravde. Europski sud za ljudska prava ustanovljen je radi osiguranja poštivanja obveza koje su države potpisnice Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava njome preuzele. Postupci u kojima se njegova zadaća ostvaruje su postupci po međudržavnim zahtjevima, postupci po individualnim zahtjevima te savjetodavna mišljenja o pravnim pitanjima glede tumačenja Konvencije i njezinih protokola.⁶ Europski sud je neovisno sudsko tijelo koje ima sjedište u Strasbourgu, ali ako sud to smatra djelotvornim, može svoje funkcije obavljati bilo gdje drugo na teritoriju država članica Vijeća Europe.⁷ Iako su presude Suda obvezujuće samo u odnosu na državu koja je u danom predmetu odgovorna strana, važnost presuda Suda često nadilazi državne granice i utječe na zakonodavstvo i sudsku praksu i drugih država potpisnica Konvencije.⁸ Europski sud za ljudska prava nije vrhovni sud u odnosu na pravosudne sustave država ugovorenica. Sud ne može mijenjati odluke koje su donijele ili usvojile javne vlasti ili domaći sudovi niti može davati upute zakonodavnim tijelima niti obavljati bilo kakav apstraktni nadzor nad domaćim zakonodavstvom ili pravosudnom praksom. Sud isključivo ispituje konkretne predstavlke kako bi ustanovio je li došlo do kršenja zahtjeva Konvencije.⁹

Iz slova i duha Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava izlazi da ovlaštenici ljudskih prava koji kao takvi mogu tražiti odgovarajuću zaštitu pred

5 Europska integracija ima uži i širi smisao. Europsko pravo u užem smislu obuhvaća Europsku uniju, odnosno tri stupa. Tri zajednice, Europska zajednica za ugljen i čelik, Europska zajednica i Europska zajednica za atomsku energiju čine prvi i najvažniji stup; zajednička vanjska i sigurnosna politika čine drugi stup; pravosuđe i unutarnji poslovi čine treći stup. Europski sud nastao u tome procesu, Sud pravde (*Court of Justice*), ima zadnju riječ o svim pravnim pitanjima iz područja prava Europskih zajednica. Europsko pravo u širem smislu obuhvaća međudržavne suradnje koje stoje uz bok Europske unije, osobito Vijeće Europe. Vidi HERDEGEN, M., *Europsko pravo*, Rijeka, 2003., p. 7. i MISITA, N., *Osnovi prava Europske Unije*, Sarajevo, 2002., p. 41-42. i p. 485-486.

6 Opširnije o tome MARIČIĆ, D., „Europski sudovi“, *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, god. III (2003.) br. 5, (dalje: MARIČIĆ), p. 75.

7 Vidi VAN DIJK, P. – VAN HOOFF, G. J. H. et. al., *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001. (dalje: VAN DIJK), p. 29-33.

8 Vidi CARSS-FRISK, M., *Vodič za implementaciju člana I. Prvog protokola Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2002., p. 6.

9 Opširnije o tome MOLE, N. – HARBY, C., *Vodič za primjenu čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2005. (dalje: MOLE), p. 6. Vidi i kod VAJIĆ, N., „Djelovanje Europskog suda za ljudska prava s osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske“, *Informator*, god. L (2007.) br. 5085, Zagreb, p. 1. Vidi i kod RIBIČIĆ, C., „Granice djelovanja Europskog suda za ljudska prava“, *Pravna misao*, Sarajevo, br. 1-2, 2007., p. 9.

Europskim sudom su: države članice (čl. 33. Konvencije)¹⁰ i pojedinci (čl. 34. Konvencije).¹¹ Sud neće razmatrati niti jedan pojedinačni zahtjev podnesen na temelju čl. 34. Konvencije koji je anonimn, u osnovi isti kao neki predmet što ga je sud već ispitivao, koji je podvrgnut nekomu drugom međunarodnom postupku istrage ili rješavanja te ako ne sadrži nikakve nove relevantne činjenice, ako je zahtjev inkompatibilan s odredbama Konvencije i dodatnim Protokolom, očito neutemeljen ili ako ga smatra zlouporabom prava na podnošenje zahtjeva.¹² Što se tiče obveznika ljudskih prava, to u svakome slučaju mogu biti samo države, i to države koje su članice Konvencije kao jednog međunarodnog ugovora.¹³ Europska konvencija štiti jedan uobičajen spektar građanskih i političkih prava i sloboda te u jednoj manjoj mjeri jamči neka socijalna i ekonomska prava.¹⁴ Primjena Konvencije od strane domaćih sudova, tijela uprave i institucija koje vrše javne ovlasti, na način kako to čini Sud, predstavljalo bi važan iskorak u razvoju zaštite ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Zato je iznimno važno poznavati i pratiti sudsku praksu Suda i upozoravati na važne predmete kako bi se

10 Međudržavni sporovi – čl. 33. Konvencije glasi: *Svaka visoka strana ugovorenica može ukazivati Sudu na svaku povredu odredbi Konvencije ili protokola uz nju koju je navodno počinila neka druga strana ugovorenica. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda izmijenjena i dopunjena Protokolom br. 11., Rim, 4. XI. 1950. Tekst ove konvencije je izmijenjen prema odredbama Protokola br. 3. (ETS, No. 45.), koji je stupio na snagu 21. 9. 1970. Protokol br. 5. (ETS, No. 55.), koji je stupio na snagu 20. 12. 1971. i Protokol br. 8. (ETS, No. 118.), koji je stupio na snagu 1. 1. 1990. i također uključio tekst Protokola br. 2. (ETS, No. 44.), koji je u skladu s čl.5., st. 3. istog bio integralni dio ove Konvencije od njenog stupanja na snagu 21. 9. 1970. Sve odredbe koje su bile izmijenjene ili dodane ovim Protokolima zamijenjene su Protokolom br. 11. od datuma njegovog stupanja na snagu 1. 11. 1998. Od tog datuma protokol br. 9. (ETS, No. 140.), koji je stupio na snagu 1. 10. 1994. je ukinut. Vidi COUNCIL OF EUROPE, *Kurs ljudskih prava o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenoj primjeni u Bosni i Hercegovini*, Priručnik za učenike, 27. rujna – 1. listopada 2004., Mostar (dalje: KURS LJUDSKIH PRAVA), p. 9.*

11 Pojedinačne predstavke – čl. 34. Konvencije glasi: *Sud može da prima predstavke od svake osobe, nevladine organizacije ili grupe lica koje tvrde da su žrtve povrede prava ustanovljenih Konvencijom ili protokolima uz nju, učinjene od strane neke visoke strane ugovorenice. Visoke strane ugovorenice obvezuju se da ni na koji način ne ometaju stvarno rješavanje ovog prava. Vidi KURS LJUDSKIH PRAVA, p. 9–10.*

12 Vidi KREGAR, J. – GORANIĆ, I., „Uvjeti dopuštenosti postupka pred Europskim sudom za ljudska prava“, *Informator*, Zagreb, br. 4589, 1998., p. 3.

13 Šire o tome SADIKOVIĆ, Ć., *Europsko pravo ljudskih prava*, Sarajevo, 2001. (dalje: *Europsko pravo ljudskih prava*), p. 142. Detaljnije o odnosu i primjeni Europske konvencije o ljudskim pravima i slobodama u ustavnom poretku Bosne i Hercegovine vidi kod MILJKO, Z., „Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i ustavni poredak Bosne i Hercegovine“, p. 93–107.

14 Vidi OMEJEC, J., „Primjena Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u radu domaćih sudova – prvi dio“, *Hrvatska pravna revija*, br. 7-8, Zagreb, 2007.

pravna situacija u zemlji uskladila sa sudskom praksom.¹⁵ Sud je strogo formalan sud koji vrlo temeljito ispituje uvjete dopuštenosti. Statistika suda pokazuje da se većina zahtjeva odbacuje upravo radi neispunjenja tih uvjeta. Uvjeti dopuštenosti Sudu služe kao filter kojim se nastoji zaštititi od toga da postane neka vrsta IV. stupnja postupka. Upravo zato faza ispitivanja dopuštenosti često je odlučujuća za sudbinu zahtjeva, tim više što se odluka o nedopuštenosti ne može ni na koji način pobijati.¹⁶ Sud je razvio nekoliko temeljnih načela za tumačenje konvencijskih prava: načelo djelotvornosti – Konvencija jamči zaštitu prava koja su stvarna i učinkovita, a ne teorijska; načelo autonomnoga značenja pojmova – autonomna i neovisna interpretacija pojedinih pojmova nužna je radi osiguranja jedinstvene primjene Konvencije i radi sprečavanja narušavanja ciljeva Konvencije; načelo živućega instrumenta – odredbe Konvencije moraju se tumačiti na evolutivan i dinamičan način.¹⁷

3. PRAVO NA DJELOTVORAN PRAVNI LIJEK

Proklamacija prava od strane jedne države ili međunarodne organizacije ne znači ništa ako pojedinac kao njegov ovlaštenik ne može svoje pravo realno i koristiti. Europskom Konvencijom nastojalo se zaštititi ljudsko pravo na način da budu osigurani i djelotvorni pravni lijekovi.¹⁸ Svjedoci smo u suvremenome svijetu proklamacije mnogih prava, ali svaka država mora osigurati zaštitu istih kroz vidove djelotvornih sredstava njihove zaštite. Djelotvornost pravnoga lijeka ogleda se u tome da čovjek može, u slučaju da je njegovo ljudsko pravo prekršeno da se ili ponovno uspostavi to pravo ili da mu se to, ako to nije moguće, omogući naknada štete. Svaka država koja je potpisala Konvenciju mora omogućiti čovjeku ostvarivanje zajamčenih ljudskih prava.¹⁹ Pod izrazom „pravni lijek“ može se razumijevati u međunarodnome pravu sve ono čime se utvrđuje neko pravo, u slučaju kada je sporno postojanje, sadržaj ili opseg nekoga prava; ili traži ostvarivanje nekog prava, odnosno sprečava ili zaustavlja povreda prava ili

15 Vidi CVRČIĆ, R., „Djelovanje Europskog suda za ljudska prava s osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske“, *Hrvatska pravna revija*, Zagreb, 2003., p. 127.

16 Vidi MARIČIĆ, D., „Odluka Europskog suda za ljudska prava o dopuštenosti zahtjeva“, *Informator*, Zagreb, god. LII(2004.) br. 5249, p. 3. Vidi i GRDNIĆ, E., „Pretpostavke dopuštenosti zahtjeva podnesenih Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourg“, *Informator*, Zagreb, br. 5300-5303, 2004., p. 2. Vidi i kod PAUNOVIĆ, M. – CARIĆ, S., *Europski sud za ljudska prava, nadležnost i postupak*, Beograd, 2007. (dalje: PAUNOVIĆ – CARIĆ), p. 70.

17 Vidi OMEJEC, J., „Primjena Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u radu domaćih sudova (drugi dio)“, *Hrvatska pravna revija*, br. 7-8, Zagreb, 2007., p. 7.

18 O razvoju ideje ljudskih prava detaljnije kod ĐULIMAN, E. – KARLSEN, G. M., *Uvod u ljudska prava*, Sarajevo, 2003. Vidi i kod TODOROVIĆ, V., *Ljudske slobode i prava*, Beograd, 2000. Vidi BAKŠIĆ – MUFTIĆ, J., *Sustav ljudskih prava*, Sarajevo, 2002., p. 272. Vidi DONELLY, J., *Međunarodna ljudska prava*, Sarajevo, 1999. Tako VUČINIĆ, N., *Osnovi ljudskih prava i sloboda*, Podgorica, 2001., p. 249.

19 Vidi *Europsko pravo ljudskih prava*, op. cit., p. 113.

se otklanjaju posljedice povrede.²⁰ Pravni su lijekovi tvorevine nacionalnih prava u mnoštvu svojih različitih konkretnih oblika. Primarna je uloga države osigurati djelotvoran pravni lijek.²¹ Praksa Europskoga suda pokazuje da su podnositelji zahtjeva obvezni iscrpiti samo domaća pravna sredstva koja su u relevantno vrijeme bila raspoloživa i dostatna i koja se odnose na navodne povrede.²² Sredstva koja nisu raspoloživa i dostatna neće ispuniti zahtjev dostupnosti i djelotvornosti. Europski sud mora se uvjeriti da je domaće pravno sredstvo bilo djelotvorno, raspoloživo u teoriji i praksi u relevantno vrijeme, što znači da je bilo dostupno, da je bilo sposobno osigurati obeštećenje za prigovore podnositelja zahtjeva i da je pružilo razumne izgleda za uspjeh. U ovome smjeru sud donosi niz odluka pazeći na navedeno u svakome konkretnom slučaju.²³

2.1. Članak 13. Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama

Prema odredbi čl. 13. Konvencije svatko čija su prava i slobode utvrđeni ovom Konvencijom narušeni ima pravo na pravni lijek pred državnim organima vlasti, čak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda učinile osobe u vršenju službene dužnosti. Ovaj članak ne zahtijeva određenu formu pravnoga lijeka, nego osigurava postojanje djelotvornosti pravnoga lijeka u domaćem sustavu, dok je priroda tih pravnih lijekova stvar toga sustava.²⁴

Postoje 4 autonomna zahtjeva koja pravni lijek mora ispunjavati da bi bio djelotvoran u smislu čl. 13. Konvencije: institucionalna djelotvornost, stvarna djelotvornost, korektivna djelotvornost, materijalna djelotvornost.²⁵

20 Vidi kod ETINSKI, R., „Pravo na djelotvoran pravni lijek u svjetlu prakse Europskog suda za ljudska prava“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, Novi Sad, XXXV., br. 2/2004. (dalje: ETINSKI), p. 429.

21 Vidi kod PERIĆ, M., *Uvjeti dopuštenosti pokretanja postupka pred Europskim sudom za ljudska prava u Strasbourgu*, magistrarski znanstveni rad, Mostar, 2010., p. 143.

22 Raspoloživost i dostatnost domaćih pravnih sredstava postojat će samo onda kada su ona dovoljno izvjesna i u teoriji i u praksi, što je Europski sud ponovio u presudi Horvat protiv Hrvatske. Vidi kod OMEJEC, op. cit., p. 543.

23 U presudi Tudor protiv Rumunjske Europski sud je utvrdio ove zahtjeve te podsjeća da je na temelju čl. 35. Konvencije podnositelj zahtjeva trebao imati normalan pristup pravnim sredstvima koja su dostupna i dostatna da pruže obeštećenje u odnosu na navedene povrede te da postojanje pravnih sredstava mora biti izvjesno i u teoriji i u praksi. Vidi kod OMEJEC, op. cit., p. 544.

24 Vidi HARLAND, C. – ROCHE, R. – STRAUSS, E., *Komentar Europske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Vijeće Europe, Sarajevo, 2003. (dalje: HARLAND – ROCHE – STRAUSS), p. 272.

25 U predmetu *Đ. M. protiv Federacije Bosne i Hercegovine, Dom za ljudska prava, predmet br. CH/98/756. Đ. M. protiv FBiH odluka o prihvatljivosti i meritumu uručena 14. 5. 1999. Odluke 1. – 7. 1999.*, p. 93. *Institucionalna djelotvornost zahtjeva da organ koji donosi odluku bude neovisan od vlasti koje su krive za navodnu ili stvarnu povredu. Stvarna djelotvornost zahtjeva da podnositelj prijave bude u mogućnosti isticati bit određenog prava pred domaćim organom od kojeg traži pravi lijek. Korektivna djelotvornost zahtjeva da domaći organ bude u stanju utvrditi povredu određenog prava podnositelja prijave. Materijalna djelotvornost zahtjeva da svaki pravni lijek koji podnositelj*

2.2. Pravo na žalbu

Pravo na žalbu je autonoman pojam koji je zagaraniran čl. 13. Konvencije kao jedno proceduralno pravo, što znači da se jamči opće pravo žalbe svakome komu su povrijeđena supstancijalna prava navedena u Konvenciji.²⁶ Pravo na djelotvoran pravni lijek samostalno je pravo jer su ga države ugovorenice, ako i nije došlo do povrede prava iz Konvencije, dužne osigurati.²⁷ Sud ima supsidijarnu ulogu u osiguranju poštivanja prava i sloboda zajamčenih Konvencijom i protokolima. Primarna obveza je na državama članicama. Odredbe čl. 13. Konvencije ne idu tako daleko da traži inkorporaciju Konvencije u unutarnje pravo, mada je ona sada inkorporirana u unutarnje pravo svih država ugovorenica, niti ona traži naročit oblik pravnoga lijeka.²⁸ Domaće nadležno tijelo mora biti u stanju da se u slučaju tvrdnje da je došlo do povrede suoči s navedenim povredama ljudskih prava i sloboda te da opet u slučaju potrebe naredi i pruži pomoć koja je nužna.²⁹ Odredbe čl. 13. Konvencije, kao ni sama Konvencija, ne predviđaju konkretan način na koji su države ugovorenice dužne osigurati njihovu primjenu u unutarnjem pravu. Svaka država dužna je osigurati da odabranim načinom postigne rezultat – djelovanje lijeka koji se od nje traži čl. 13. Konvencije.³⁰ Oslanjajući se na odredbe čl. 13. Konvencije, sud definira obveze koje nastaju za državu u vezi povrede prava pojedinca, odnosno prava koja po tom temelju stječu žrtve povrede i zahtijeva od države da uspostave pravne mehanizme za izvršenje ovih svojih obveza. U kontekstu nove reforme međunarodnog sustava kontrole primjene Konvencije, Odbor ministara Vijeća Europe usvojio je 12. svibnja 2004. Preporuku za poboljšanje domaćih pravnih lijekova.³¹

U Bosni i Hercegovini u parničnom zakonodavstvu predviđena je paleta redovnih i izvanrednih pravnih lijekova. Prema Zakonu o parničnom postupku

prijave može dobiti u svoju korist bude takav da ga podnositelj prijave može stvarno iskoristiti. Vidi HARLAND – ROCHE – STRAUSS, op. cit., p. 278.

26 Vidi *Europsko pravo ljudskih prava*, op. cit., p. 114.

27 Vidi NADAŽDIN – DEFTERDREVIĆ, M., *Europska konvencija prema praksi Europskog suda za ljudska prava*, Mostar, 2007. (dalje: NADAŽDIN – DEFTERDREVIĆ), p. 328.

28 Vidi ETINSKI, op. cit., p. 457.

29 Vidi STEINER, CH. – ADEMOVIĆ, N., *Ustav Bosne i Hercegovine, Komentar*, Sarajevo, 2010., p. 347.

30 Vidi ETINSKI, op. cit., p. 457.

31 Recommendation Rec/2004/6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies (adopted by the Committee of Ministers on 12 May 2004. At its 114th Session). Vidi <http://wcm.coe.int/ViewDoc.jsp?id=670758&LANG=en>. Vidi i KLEIN, E., „Should the binding effect of the judgments of the European court of Human Rights be extended?“, MAHONEY, P. et al. (ur.), *Protecting Human Rights: The European Perspective. Studies in memory of Roly Ryssdal*, Wildhaber, Köln, 2000., p. 705.,

Federacije Bosne i Hercegovine³²(dalje: ZPP FBiH) redovni su pravni lijekovi žalba protiv presude i žalba protiv rješenja, a izvanredni su revizija i prijedlog za ponavljanje postupka. Prema Zakonu o parničnom postupku Republike Srpske³³(dalje: ZPP RS) redovni su pravni lijekovi žalba protiv presude i žalba protiv rješenja, a izvanredni su revizija protiv presude i rješenja i prijedlog za ponavljanje postupka. Prema Zakonu o parničnom postupku Brčko distrikta BiH³⁴(dalje: ZPP BD) redovni su pravni lijekovi žalba protiv presude i žalba protiv rješenja, a izvanredni su revizija i prijedlog za ponavljanje postupka. Prema Zakonu o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine³⁵ (dalje: ZPP SBiH) redovni su pravni lijekovi žalba protiv presude i žalba protiv rješenja, a izvanredni revizija i prijedlog za ponavljanje postupka.³⁶

Žalba je dispozitivna parnična radnja kojom se pobija odluka prvostupanjskoga suda u nastojanju da ona bude ukinuta ili preinačena.³⁷ U ZPP FBiH u glavi VIII. u odredbama čl. 203. do 236. određen je postupak po redovnim pravnim lijekovima.³⁸ Prema odredbi čl. 203., st. 1. ZPP FBiH protiv presude donesene u prvome stupnju stranke mogu podnijeti žalbu u roku 30 dana od dana donošenja presude, odnosno ako se presuda dostavlja u skladu s odredbama ovoga zakona o dostavi, 30 dana nakon dostave prijepisa presude ako u ovome zakonu nije određen drugi rok. U mjeničnim i čekovnim sporovima taj je rok 15 dana.³⁹ Prema odredbi čl. 203., st. 2. ZPP FBiH pravovremeno podnesena žalba sprečava da presuda postane pravomoćna u dijelu koji se pobija žalbom. U odnosu na odredbe prethodnoga zakona ovaj stavak ostao je neizmijenjen. Prema odredbi čl. 203., st. 3. ZPP FBiH određeno je da o žalbi protiv presude odlučuje drugostupanjski sud. Da bi sud donio odluku (presudu) o utemeljenosti tužbenoga zahtjeva, treba: 1.

32 Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine FBiH*, br. 53/03., 73/05., 19/06., 98/15. Ovim su Zakonom određena pravila postupka na temelju kojih općinski sudovi, županijski sudovi i Vrhovni sud FBiH raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drukčije određeno.

33 Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 59/2003., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08., 85/03., 63/07., Odluke US 45/09., 49/09., 61/13.. Ovim Zakonom određuju se pravila postupka na temelju kojih osnovni sudovi, okružni sudovi i Vrhovni sud RS raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drukčije određeno.

34 Zakon o parničnom postupku Brčko distrikta BiH, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 28/18.

35 Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, br. 36/04., 84/07., 58/13., 94/16.

36 Vidi opširnije kod HAUBRICH, V., *Pravni lijekovi u parničnome postupku*, Mostar, 2020., p. 62. – 99.

37 Vidi kod STANKOVIĆ – RAČIĆ, op. cit., p. 430.

38 U ZPP RS istovjetna je sistematizacija te su odredbe o pravnim lijekovima uređene odredbama čl. 203. do čl. 236 ZPP RS u glavi VIII. U ZPP BD postupak po pravnim lijekovima određen je odredbama čl. 323. – 390. u glavi XXIV. Zakona.

39 Odredba čl. 323. ZPP BD iz 2009. je istovjetna odredbi čl. 203. ZPP FBiH iz 2003. i čl. 203. ZPP RS.

provesti određeni postupak, 2. utvrditi pravno relevantne činjenice, 3. na utvrđene činjenice primijeniti određena pravna pravila radi ocjene utemeljenosti tužbenoga zahtjeva. Stranka koja svoj neuspjeh propisuje greškama suda izražava svoje nezadovoljstvo.⁴⁰ Prema odredbi čl. 208., st. 1. ZPP FBiH određeno je da se presuda može pobijati zbog povrede odredaba parničnoga postupka, zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja i zbog pogrešne primjene materijalnoga prava.⁴¹ Stavkom 2. ovoga članka određeno je da se presuda zbog propuštanja ne može pobijati zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja. Stavkom 3. navedenoga članka određuje se da se presuda na temelju priznanja i presuda na temelju odricanja mogu pobijati zbog povrede odredaba parničnoga postupka ili zbog toga što je izjava o priznanju odnosno o odricanju dana u zabludi ili pod utjecajem prisile ili prijevare.⁴² U st. 4. navedenoga članka propisano je da kada se presuda na temelju priznanja i presuda na temelju odricanja pobija zbog toga što je izjava o priznanju ili odricanju dana u bitnoj zabludi ili pod utjecajem prisile ili prevare, stranka može u žalbi iznijeti i nove činjenice te predložiti nove dokaze koji se tiču tih mana u volji. Lista žalbenih razloga determinirana je vrstama mogućih pogrešaka suda čija se presuda napada žalbom. Greške suda se mogu svrstati na: 1. greške u provođenju postupka – *errores in procedendo*, 2. greške u suđenju o utemeljenosti zahtjeva – *errores in judicando*, a one mogu biti uzrokovane: a) nepravilnim utvrđivanjem činjeničnog stanja (*errores facti*) i b) pogrešnom primjenom materijalnog prava (*errores iuris*).⁴³

40 Vidi opširnije o tome kod TRIVA – DIKA, op. cit., p. 677. Prvostupanjska se presuda može pobijati kako zbog nepravilnosti učinjenih u postupku tako i zbog nepravilnosti u odlučivanju. Isticanjem tih nepravilnosti u žalbi žalitelj daje žalbene razloge. Vidi kod KULENOVIĆ et al., op. cit., p. 396.

41 U jednoj žalbi može se iznijeti više razloga iste vrste. U žalbi se mogu iznijeti razlozi samo za jednu, dvije ili sve vrste povreda ovisno o tome koje su povrede učinjene u konkretnome predmetu u prvostupanjskome postupku. Vidi kod JANKOVIĆ, *Komentar*, p. 373.

42 Odredba čl. 328. ZPP BD propisuje isto rješenje kao i odredba čl. 208. ZPP FBiH. i odredbe čl. 208. ZPP RS. U Republici Srpskoj usvojene su izmjene parničnoga zakonodavstva te se čl. 208. mijenja. Prema Izmjeni ZPP RS iz 2013. godine u čl. 208. poslije st. 1. dodaje se st. 2. prema kojem se presuda zbog propuštanja ne može pobijati zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja. Poslije dosadašnjega st. 2., koji postaje st. 3., dodaje se st. 4. prema kojem, kada se presuda na temelju priznanja i presuda na temelju odricanja pobijaju zbog toga što je izjava o priznanju ili odricanju dana u bitnoj zabludi ili pod utjecajem prisile ili prevare, stranka može u žalbi iznijeti i nove činjenice te predložiti nove dokaze koji se tiču tih mana volje.

43 I stariji parnični propisi predviđaju ovu listu žalbenih razloga. Vidi kod JERKOVIĆ, J., „Nove bitne povrede parničnog postupka kao razlog za žalbu“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, Novi Sad, br. 5., 1978., p. 1–13.

2.3. Djelotvornost pravnoga lijeka

Sud ispituje dvije vrste pitanja u vezi primjene čl. 13. Konvencije⁴⁴:

1. je li država ugovorenica svojim pravom udovoljila zahtjevima čl. 13. Konvencije,

2. je li to zadovoljavajuće pravo primijenila na zadovoljavajući način.⁴⁵

Odredba čl. 13. Konvencije traži od domaćega pravnog lijeka kojim je omogućeno kompletnoj nacionalnoj vlasti da se bavi predmetom zahtjeva u vezi povrede nekoga prava zajamčenoga Konvencijom i protokolima i pružanje odgovarajuće pomoći.⁴⁶

Zaštita prema odredbi čl. 13. Konvencije nije apsolutna, neka su ograničenja eventualnih pravnih sredstava svojstvena za kontekst u kojem je navodna povreda nastala. U takvim okolnostima sud ne smatra da njegov zahtjev „djelotvorna pravna sredstva“ znači „sredstva koja su djelotvorna koliko je to moguće, imajući u vidu ograničeni domašaj sredstava svojstvenog za taj posebni kontekst“.⁴⁷ Kada procjenjuje djelotvornost pravnoga lijeka u konkretnome slučaju, Sud uzima u obzir sve pravne lijekove koji su na raspolaganju u tome konkretnom slučaju.⁴⁸ Država ugovorenica Konvencije slobodna je razviti pravne lijekove koji odgovaraju njezinu pravnom sustavu. Ona treba voditi računa o djelovanju koje pravni lijekovi trebaju proizvesti prema mišljenju suda u pojedinim situacijama.⁴⁹

U sudskoj praksi vidimo kako Ustavni sud Bosne i Hercegovine razmatra djelotvornost pravnog lijeka u konkretnim premetima. Ustavni sud zaključuje da postoji i kršenje prava na učinkovit pravni lijek iz članka Europske konvencije u svezi s pravom na suđenje u razumnom roku iz članka 6. stavak 1. Europske konvencije budući da ne postoji učinkovit pravni lijek kojim bi se apelantima, prije podnošenja apelacije Ustavnom sudu, omogućilo ubrzanje postupka koji je

44 Odredbe čl. 13. Konvencije traže da na nacionalnoj razini bude dostupan pravni lijek radi ostvarivanja prava i sloboda zajamčenih Konvencijom. Sud određuje djelotvoran pravni lijek u smislu čl. 13. Konvencije kao pravno sredstvo kojim se sprečava navodna povreda prava ili trajanje ove povrede i osigurava se odgovarajuća kompenzacija za svaku povredu koja se dogodi. Vidi predmet „Doran v. Ireland, Judgment of 31. July 2003“, <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/default.asp?language=>.

45 Vidi ETINSKI, op. cit., p. 436.

46 Vidi predmete *Soering v. The United Kingdom*, Judgment of 7 July 1989, para 120; *Aydin v. Turkey*, Judgment of 25 September 1997, para 103; *Kaya v. Turkey*, Judgment of 19 February 1998, para 106; *Soc v. Croatia*, Judgment of 9 May 2003, para 114, <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/default.asp?language=>.

47 Vidi GOMIEN, D., *Kratki vodič kroz Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, Vijeće Europe, Strasbourg, 1995., p. 248–249.

48 U slučaju *Silver protiv Velike Britanije* Sud kaže da, iako nijedno pojedinačno pravno sredstvo samo po sebi ne zadovoljava zahtjeve iz odredbe čl. 13. Konvencije, ukupna pravna sredstva predviđena domaćim pravom mogu to postići. Vidi predmet *Silver and others v. The United Kingdom*, Judgment of 25 March 1983, para 113, <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/default.asp?language=>.

49 Vidi kod NADAŽDIN – DEFTERDREVIĆ, op. cit., p. 330.

u tijeku ili obeštećenje zbog odugovlačenja koje se već desilo.⁵⁰ U ovom segmentu se otvara problematika prava na pravično suđenje u razumnom roku i korištenja djelotvornog pravnog lijeka u fazi u kojoj je došlo do kršenja tog prava.⁵¹

Bosna i Hercegovina nema Ustavni zakon o Ustavnom sudu stoga su važna pitanja koja se reguliraju ustavnim zakonom, a koji se donosi i mijenja po istovjetnom postupku kao ustav, regulirana Pravilima Ustavnog suda.⁵² U Bosni i Hercegovini načelo prava na pravično suđenje u razumnom roku kao ustavno načelo je razrađeno u Pravilima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine iz 2014. godine koji u čl. 18. st. 2. određuje da Ustavni sud može *iznimno* razmatrati apelacije i kad nema odluke mjerodavnog suda, ukoliko zahtjev ukazuje na ozbiljna kršenja prava i sloboda koja štiti Ustav i međunarodni dokumenti.⁵³ U Federaciji Bosni i Hercegovini u hitnoj je proceduri Prijedlog Zakona o zaštiti prava na pravično suđenje u razumnom roku. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u više slučajeva utvrdio povredu prava na suđenje u razumnom roku te je naložio provođenje generalnih mjera kao što je uvođenje preventivnog pravnog lijeka koji se odnosi na dužinu postupka. U konkretnim slučajevima utvrđena je i naknada štete podnositeljima apelacija koje su pale na teret odgovarajućeg županijskog odnosno Proračuna Federacije Bosne i Hercegovine. Istovremeno ukazujemo da u ovakvim predmetima i Europski sud za ljudska prava utvrđuje naknadu štete. Smatra se da će se ovakvim zakonskim rješenjem osigurati mehanizam preventivnog pravnog lijeka, a istovremeno smanjiti rashodi na strani navedenih proračuna obzirom da je kriterij utvrđivanja visine naknade štete propisan odredbom člana 18. ovog zakonskog prijedloga značajno niži u odnosu na praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, a posebno u odnosu na praksu Europskog suda za ljudska prava, čime će se ublažiti finansijske posljedice po navedene proračune. Ustavni sud zaključuje da je u konkretnom slučaju došlo do povrede prava na učinkovit pravni lijek iz članka 13. Europske konvencije u svezi s pravom na pravično suđenje iz članka II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i članka 6. stavak 1. Europske konvencije kada je redovni sud prilikom dostave odluke na koju apelant ima pravo žalbe, s neprihvatljivim formalizmom primijenio zakonske odredbe o dostavi, čime je izostala razumna marljivost redovnog suda jer mu je bila poznata

50 Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 4101/15 od 10. svibnja 2017. godine, stavak 118., objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine” broj 43/17, *parnični postupak, duljina trajanja postupka* <https://www.ustavnisud.ba/bs/ucinkovit-pravni-lijek>

51 HAUBRICH, V.– PEHAR, S. – RECHNER, E., „Pravo na pravično suđenje u razumnom roku“, Zbornik radova s IV. međunarodnog savjetovanja *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Split, 2018., p. 253. – 289.

52 Više o tome kod VEHABOVIĆ, F., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2005., str. 5. – 7. Vidi i kod TADIĆ, M., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine*, sarajevo, 2015., str. 7. – 10. Dostupno na http://www.ustavnisud.ba/public/down/Pravila_2015.pdf

53 Vidi Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” br. 94/14.

de facto apelantova adresa.⁵⁴ U Bosni i Hercegovini nije usklađena legislativa po pitanju preventivnog pravnog lijeka u slučaju kršenja prava na pravično suđenje u razumnom roku. U Federaciji Bosni i Hercegovini nije još usvojen Zakon o zaštiti prava na pravično suđenje u razumnom roku. U prijedlogu Zakona o zaštiti prava na pravično suđenje u razumnom roku Federacije Bosne i Hercegovine u odredbi čl. 5. predviđaju se pravna sredstva kojima se štiti pravo na suđenje u razumnom roku. Pravna sredstva kojima se štiti pravo na suđenje u razumnom roku jesu: a) zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, b) zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. U Republici Srpskoj navedenu materiju uređuje Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku Republike Srpske⁵⁵ Prema odredbi čl. 4. Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku Republike Srpske određena su pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku su: 1. Zahtjev za ubrzanje postupka i 2. tužba za utvrđivanje povrede prava na suđenje u razumnom roku i na pravično zadovoljenje zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

2.4. Akcesornost odredbi čl. 13. Konvencije

Pravo na djelotvoran pravni lijek akcesorno je, ali i autonomno procesno pravo. Akcesornost ovoga prava znači da se na njegovu povredu može pozivati samo u sklopu i u vezi s povredom nekoga drugoga supstancijalnog prava iz Konvencije.⁵⁶ S druge strane njegova autonomnost znači da primjena ove odredbe ne predstavlja nužno da je prethodno počinjena povreda kakvoga drugoga supstancijalnog prava. Čak i u slučaju kada Sud nije ustanovio da je postojala povreda supstancijalnoga prava, on je obavezan provjeriti ispunjava li nacionalno pravo odredbe o djelotvornome pravnom lijeku iz čl. 13. Konvencije.⁵⁷

3. UVJETI DOPUŠTENOSTI ZAHTJEVA SADRŽANIH U ČL. 35. KONVENCIJE

Konvencija propisuje da Sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnoga prava unutar razdoblja od 6. mjeseci od dana donošenja

⁵⁴ Odluka o dopustivosti i meritumu broj AP 2970/16 od 11. listopada 2018. godine, stavak 47., objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine” broj 80/18, dostava, povreda članka 13. Europske konvencije u svezi s pravom na pravično suđenje iz članka II/3.e) Ustava BiH i članka 6. stavak 1. Europske konvencije <https://www.ustavisud.ba/bs/ucinkovit-pravni-lijek>

⁵⁵ *Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku Republike Srpske* “Službeni glasnik Republike Srpske broj”: 99/20 od 13.10.2020

⁵⁶ Vidi JAKŠIĆ, A., *Europska konvencija o ljudskim pravima: Komentar*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006. (dalje: JAKŠIĆ), p. 330–331.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 332.

konačne odluke te da Sud neće razmatrati ni jedan pojedinačni zahtjev podnesen na temelju čl. 34. Konvencije koji je: anonimn ili u osnovi isti kao neki predmet što ga je sud već ispitivao ili koji je već podvrgnut nekomu drugomu međunarodnom postupku istrage ili rješavanja te ako ne sadrži nikakve nove relevantne činjenice.⁵⁸

3.1. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova

Jedan od uvjeta da bi se zahtjev mogao isticati pred Sudom u vidu individualne predstavke iz čl. 35. Konvencije je da su prethodno iscrpljena sva domaća raspoloživa pravna sredstva (lijekovi).⁵⁹ Taj zahtjev proizlazi iz načela supsidijarnosti Konvencije kao međunarodnoga instrumenta. Države ugovorenice imaju pravo i obvezu najprije same ispraviti situaciju koja predstavlja kršenje prava i sloboda zajamčenih Konvencijom. Zbog toga se sve više od države traži da uvede domaće mehanizme za zaštitu ih prava. To se postiže ili izravnom primjenom Konvencije od strane domaćih sudova ili inkorporiranjem konvencijskih prava i sloboda u domaće zakone i Ustav.⁶⁰ Nacionalna prava određuju koja pravna sredstva trebaju biti iscrpljena. Tamo gdje ih postoji nekoliko, podnositelj zahtjeva mora razumnim argumentima objasniti zašto se odlučio za određeni pravni lijek. Podnositelj zahtjeva dužan je iscrpiti samo one pravne lijekove koji su mu dostupni kao pravo, a ne kao privilegij.⁶¹ Domaći pravni lijekovi moraju biti iscrpljeni u cijelosti i uredno. To znači da je potrebno iskoristiti sve mogućnosti iscrpljivanja redovnih pravnih lijekova u skladu s domaćim pravom. Ako je neki pravni lijek odbačen od strane domaćeg suda iz procesnih razloga, primjerice nepravovremenosti, nedopuštenosti i slično tada domaći pravni lijekovi nisu uredno iscrpljeni. Nadalje, da bi domaći pravni lijekovi bili u cijelosti iscrpljeni potrebno je, ako je to moguće, istaknuti makar one povrede koje podnositelj ponosi poslije u svome zahtjevu Sudu. Iscrpljivanje unutarnjih pravnih lijekova neće se postavljati kao nužan uvjet i u slučaju povrede čl. 6. Konvencije, tj. povrede prava na suđenja u razumnome roku.⁶² Pravni lijek mora biti djelotvoran. Moraju se iscrpiti samo pravni lijekovi koji su djelotvorni i adekvatni. Podnositelj mora iskoristiti pravne lijekove koji su ustanovljeni sve do najviše razine, samo u onoj mjeri u kojoj obraćanje višem sudu još uvijek suštinski može imati utjecaja na odluku o meritumu i uz to treba uporabiti sva procesna sredstva koja mogu spriječiti kršenje Konvencije.⁶³ Teret dokazivanja da nisu iscrpljeni svi unutarnji

⁵⁸ Vidi GOMIEN, op. cit., p. 273.

⁵⁹ Tako JAKŠIĆ, A., *Europska konvencija o ljudskim pravima: Komentar*, p. 21–25.

⁶⁰ Vidi GRDNIĆ, „Pretpostavke dopuštenosti zahtjeva podnesenih Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourg“, p. 1–8.

⁶¹ Vidi VAJIĆ, N., „Djelovanje Europskog suda za ljudska prava s osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske“, Zagreb, *Informator*, br. 5085, 2002., p. 1–4.

⁶² Vidi PAUNOVIĆ – CARIĆ, op. cit., p. 58.

⁶³ Procesna sredstva koja nisu djelotvorna ili koja su bezrazložno spora, ne moraju biti iscrpljena. Vidi BUERGENTHAL, T., *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, Sarajevo, 1998., p. 75.

pravni lijekovi uvijek je na tuženoj državi, tako da će zastupnici te države pred sudom ukazati točno na pravne lijekove koji nisu korišteni u unutarnjem pravnom poretku. Pri tome je bitno da je riječ o dostupnim, djelotvornim i dovoljnim pravnim sredstvom i u teoriji i u praksi. Takvi pravni lijekovi moraju osigurati obeštećenje u vezi sa žalbom podnositelja predstavke – nuditi mu razumne izgleda u uspjeh u postupku pred nadležnim domaćim tijelom.⁶⁴

Odredbe čl. 13. i čl. 5. Konvencije su u odnosu međuovisnosti u smislu da ne može postojati povreda prava na djelotvoran pravni lijek iz čl. 13. Konvencije ako nisu iscrpljena sva pravna sredstva u unutrašnjem pravnom poretku kako to nalaže čl. 35. Konvencije, ali i obrnuto. Ako u unutarnjem pravnom poretku ne postoji djelotvorno pravno sredstvo, tada se smatra da su iscrpljena sva moguća pravna sredstva u unutarnjem pravnom poretku.⁶⁵ Zahtjev za iscrpljenošću djelotvornih domaćih pravnih sredstava izvire iz načela supsidijarnosti kao jednoga od temeljnih načela na kojima počiva cjelokupni nadzorni sustav. Nacionalni sudovi država stranaka u prvome redu imaju mogućnost ispitati i odlučiti o suglasnosti domaćeg prava s Konvencijom. Zahtjev za iscrpljenošću djelotvornih domaćih pravnih sredstava sprečava pojavu istodobne dvostruke pravne zaštite i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini.⁶⁶ Primjena pravila o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava u praksi Europskoga suda obilježava: fleksibilnost i zahtjev da se podnositelji zahtjeva moraju pridržavati pravila i ograničenja postavljenih u domaćem pravu država stranaka. Ovo pravilo se mora primjenjivati s određenim stupnjem fleksibilnosti i bez pretjeranoga formalizma.⁶⁷ Ako postoji veći broj djelotvornih pravnih sredstava za određenu domaću pravnu stvar, pravilo je da podnositelj mora iskoristiti samo jedno među njima.⁶⁸ Europski sud dopušta da pod određenim pretpostavkama stranka ne mora iscrpiti domaća pravna sredstva prije podnošenja zahtjeva, riječ je o iznimkama kada je riječ o postojanju „posebnih okolnosti“ ili „izvanrednih okolnosti“ koje oslobađaju podnositelja zahtjeva obveze korištenja raspoloživim domaćim pravnim sredstvima.⁶⁹ Jedan od uvjeta da bi se zahtjev mogao isticati pred Sudom je da su prethodno iscrpljeni svi domaći pravni lijekovi. Podnositelj zahtjeva mora iskoristi sve

64 Zbog toga će Sud tražiti od tužene države da pruži primjere iz domaće sudske prakse u kojima će pokazati djelotvornost tih pravnih lijekova. Vidi PAUNOVIĆ – CARIĆ, op. cit., p. 58.

65 Vidi JAKŠIĆ, op. cit., p. 333.

66 Takvo je stajalište zauzeo Sud u presudi *Gluhaković protiv Hrvatske*. Vidi podatak kod OMEJEC, op. cit., p. 534.

67 *Ibid.*, p. 535.

68 To je stajalište zauzeo Sud u odluci Jelčić protiv Bosne i Hercegovine. Sud naglašava da se od aplikanta očekuje da koristi redovne pravne lijekove koji su učinkoviti, dovoljni i dostupni. Također, u slučaju postojanja više pravnih lijekova koje pojedinac može koristiti, takav pojedinac ima pravo izabrati pravni lijek koji odgovara njegovu osnovnom prigovoru. Vidi Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, http://mhrr.gob.ba/ured_zastupnika/odluke/?id=170.

69 Vidi slučaj *Akvidar i drugi protiv Turske*, slučaj *Sejdović protiv Italije*, slučaj *Opuz protiv Turske*, slučaj *Savez crkava „Riječ života“ i drugi protiv Hrvatske*. Vidi podatke kod OMEJEC, op. cit., p. 557–558.

unutarnje pravne lijekove koji su mu na raspolaganju, redovne i izvanredne, administrativne ili sudske. Tužitelj mora dokazati Sudu da je htio da se slučaj riješi iznoseći sve argumente u prilog povoljnoga rješenja slučaja pred domaćim tijelima, a ne da je njegov postupak ulaganja žalbe bio samo da bi se zadovoljio formalni zahtjev korištenja unutarnjih pravnih lijekova. Domaćim nadležnim organima uvijek treba dati mogućnost da „isprave“ povredu prava zaštićenih Konvencijom prije nego ga Sud uzme u razmatranje. Ovo pravilo pretpostavlja postojanje određenih uvjeta koji su neophodni za njegovu primjenu: a) postojanje i dostupnost pravnih lijekova; b) djelotvornost pravnih lijekova i dovoljnost u ostvarivanju zaštite prava te c) postojanje općih uvjeta za normalnu realizaciju unutarnjih pravnih lijekova.⁷⁰Nacionalna prava određuju koja pravna sredstva trebaju biti iscrpljena. Tamo gdje ih postoji nekoliko, podnositelj zahtjeva mora razumnim argumentima objasniti zašto se odlučio za određeni pravni lijek. Podnositelj zahtjeva je, međutim, dužan iscrpiti samo one pravne lijekove koji su mu dostupni kao pravo, a ne kao privilegij.⁷¹Ipak, obveza iscrpiti domaća pravna sredstva zahtijeva samo da podnositelj na uobičajen način upotrijebi pravna sredstva koja su djelotvorna, dostatna i na raspolaganju u odnosu na njegove pritužbe na temelju Konvencije (predmete *Balogh protiv Madžarske*⁷²). Postojanje pravnih sredstava mora biti dostatno izvjesno u praksi kao i u teoriji jer će im u suprotnome nedostajati potrebna dostupnost i učinkovitost. Pravna sredstva koja su dostupna stranci na domaćoj razini smatraju se učinkovitima ako sprečavaju navodnu povredu ili njezino nastavljanje ili ako pružaju primjerenu zadovoljštinu za bilo koju povredu do koje je već došlo. U suprotnome podnositelj zahtjeva mora dokazati da bi takva sredstva bila nedjelotvorna (*Akdivar i drugi protiv Turske*⁷³). Pravilo o iscrpljivanju domaćih pravnih sredstava nije apsolutno niti se može primijeniti automatski. Pri ispitivanju je li bilo poštovano treba uzeti u obzir određene okolnosti svakoga pojedinog predmeta. To znači da se mora uzeti u obzir postojanje formalnih pravnih sredstava u pravnome sustavu ugovorne stranke i sveukupni pravni i politički kontekst unutar kojeg one djeluju te osobne prilike podnositelja zahtjeva. Kada je riječ o dostupnosti pravnoga lijeka, da bi bio dostupan, potrebno je da podnositelj zahtjeva ima pravo izravnoga obraćanja domaćemu nadležnom organu, administrativnomu ili sudskom. Sud navodi da se u primjenu ovoga pravila mora uzeti u obzir kontekst. Za Sud nije dovoljno da država tvrdi da je osigurala postojanje pravnih lijekova, nego može zahtijevati od države iznošenje primjera slučajeva u kojima je pravo na pravni lijek uspješno iskorišteno.⁷⁴

70 ŠAGO, op. cit., p. 609.

71 VAJIĆ, op. cit., p. 2

72 *Balogh protiv Madžarske*, presuda od 20. srpnja 2004.

73 *Akdivar i drugi protiv Turske*, presuda od 16. rujna 1996.

74 ŠAGO, op. cit., p. 610.

Sud će smatrati da pravni lijek nije dostupan ako ovisi o diskrecijskoj ocjeni samoga suda. U slučaju *Horvat protiv Hrvatske*⁷⁵ Sud nije prihvatio argumente hrvatske Vlade da nisu iscrpljeni svi unutarnji pravni lijekovi predviđeni pravom RH zato što se podnositelj zahtjeva nije obratio Ustavnomu sudu RH jer je Sud istaknuo da pravni lijek ne predstavlja dostupno pravno sredstvo ako zavisi o diskrecijskoj ocjeni samoga suda. Tako npr. u slučaju *Öclan protiv Turske* po ocjeni Suda zbog specifičnih okolnosti podnositelj je zahtjeva bio oslobođen obaveze da iscrpi unutrašnje pravne lijekove time što je bio onemogućen jer je neprestano držan u potpunoj izolaciji od strane državnih vlasti i nije imao prilike da se konzultira sa svojim braniteljem, a sam nije imao pravno obrazovanje⁷⁶

Domaći pravni lijekovi moraju biti iscrpljeni u cijelosti i uredno. To znači da je potrebno iskoristiti sve mogućnosti iscrpljivanja redovitih pravnih lijekova, u skladu s pravilima koja predviđa domaće pravo. Stoga ako je neki pravni lijek odbačen od strane domaćih tijela iz procesnih razloga kao što su nepravovremenost, neurednost podneska, nedopuštenost, tada domaći pravni lijekovi nisu uredno iscrpljeni. Nadalje, da bi domaći pravni lijekovi bili u cijelosti iscrpljeni potrebno je, ako je to moguće, istaknuti one povrede koje podnositelj ističe poslije u svome zahtjevu Sudu. Naime, kako je već rečeno, država mora imati priliku prije svega sama ispraviti situaciju povrede konvencijskih prava, a da bi to mogla, pretpostavka je da je njezinim tijelima upućen zahtjev za popravkom kršenja ljudskih prava.⁷⁷ Dok u slučaju pojedinačne predstavke domaće pravne lijekove mora iscrpiti sam podnositelj, u pogledu predstavke države ovo pravilo implicira da domaće lijekove moraju iscrpiti oni pojedinci u odnosu na koje je, prema navodima države podnositelja, Konvencija bila prekršena. Pravilo iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova ne vrijedi za međudržavne pritužbe koje se odnose na zakonodavne mjere i/ili administrativnu praksu druge države, a da pritužba nije povezana za jednu ili više osoba koje su žrtve takve zakonodavne ili administrativne prakse (tzv. apstraktne pritužbe). U takvim slučajevima nema pojedinaca koji moraju iscrpiti domaće pravne lijekove, dok se od same države ne može očekivati da pokrene postupak pred vlastima odgovorne države. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova neće se postavljati kao uvjet i u slučaju povrede čl. 6., st. 1. Konvencije, tj. povrede prava na suđenje u razumnome roku.⁷⁸ Pravni lijek mora biti učinkovit. Moraju se iscrpiti samo pravni lijekovi koji su djelotvorni i primjereni. Podnositelj mora iskoristiti lijekove koji su ustanovljeni do najviše razine, samo u onoj mjeri u kojoj obraćanje višem sudu još uvijek suštinski može imati utjecaja na odluku o meritumu, i uz to treba upotrijebiti sva procesna sredstva koja mogu spriječiti kršenje Konvencije.⁷⁹ Teret dokaza da nisu iscrpljeni svi domaći lijekovi uvijek je na tuženoj državi, tako što će zastupnici te države pred Sudom ukazati točno na

⁷⁵ *Horvat protiv Hrvatske*, presuda od 26. srpnja 2001.

⁷⁶ *Öclan protiv Turske*, presuda od 6. srpnja 2010.

⁷⁷ GRDINIĆ, op. cit., p. 2.

⁷⁸ VAN DIJK, op. cit., p. 119.

⁷⁹ GRDINIĆ, op. cit., p. 5.

pravne lijekove koji nisu korišteni, a mogli su biti korišteni u unutarnjem pravnom poretku. Ti pravni lijekovi moraju biti takvoga karaktera da mogu osigurati obeštećenje u vezi sa žalbom podnositelja predstavke, tj. da nude razumne izgleda u uspjeh u postupku pred domaćim nadležnim tijelom. Zbog toga će Sud tražiti od tužene države da pruži primjere iz domaće sudske prakse u kojima su se navedeni lijekovi pokazali učinkovitim.⁸⁰ Navodna kršenja moraju barem supstancijalno biti podnesena nadležnim nacionalnim vlastima. Podnositelj zahtjeva pred domaćim sudovima ne mora se pozvati na Konvenciju kada se poziva na domaće pravne propise čiji je sadržaj u bitnom sličan. Međutim, mora se pozvati na Konvenciju kada ona predstavlja jedinu pravnu osnovu za njegov tužbeni zahtjev pred domaćim sudom. Lijek se ne mora tražiti ako postoji jasno ustanovljena sudska praksa koja pokazuje da ne nudi realnu šansu za uspjeh. Međutim, u tome slučaju podnositelj mora dati neki dokaz da takva sudska praksa postoji. Pravni lijek nije u potpunosti djelotvoran ako nadležni sud nije u potpunosti nezavisan. Komisija je prihvatila mogućnost da, u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnoga prava, mogu postojati posebne okolnosti u kojima učinkoviti i primjereni lijekovi mogu ostati neiskorišteni. To su: sumnja podnositelja u djelotvornost relevantnog lijeka, njegovo nepoznavanje (postojanja) određenog lijeka, neprihvatanje žalbe jer je podnositelj napravio procesnu pogrešku, loše zdravstveno stanje podnositelja, starost podnositelja, loša financijska situacija podnositelja ili visoki troškovi postupka, nedostatak besplatne pravne pomoći, strah od posljedica, pogreške ili pogrešan savjet pravnoga zastupnika ili vlasti, podnošenje iste pritužbe od dvaju podnositelja dok je samo jedan iscrpio domaće pravne lijekove. Važno je napomenuti da odbacivanje zahtjeva zbog toga što domaća pravna sredstva nisu iscrpljena predstavlja samo privremenu prepreku. Sud može ponovno razmotriti isti zahtjev kada ga podnositelj podnese nakon što iscrpi raspoloživa domaća pravna sredstva.⁸¹ Djelotvornost pravnih sredstava posebno se procjenjuje u slučajevima predugoga trajanja postupka pred domaćim tijelima. U biti, riječ je o poštovanju prava na suđenje u razumnome roku zajamčeno čl. 6 st. 1. Mnoge države suočene s tim problemom poduzimale su konkretne akcije u cilju njihova rješavanja. U usporednome pravu može se govoriti o trima sustavima za reguliranje pitanja prava na suđenje u razumnome roku. Prvi sustav mogao bi se nazvati preventivni sustav. Njegova bit svodi se na postojanje pravnoga sredstva kojim se može ubrzati postupak. Kompenzacijski sustav naglasak stavlja na isplatu naknade zbog duga trajanja postupka. Međutim, postoje sustavi u kojima se kombiniraju oba pristupa. To znači da je pored predviđanja sredstava za ubrzanje postupka također predviđena i mogućnost isplate naknade zbog duga trajanja postupka.⁸²

Što se tiče Bosne i Hercegovine, Daytonski je mirovni sporazum izravno inkorporirao Konvenciju u domaći pravni sustav i dao joj prioritet nad drugim zakonima u BiH, a BiH je također naknadno ratificirala Konvenciju u srpnju 2002.

⁸⁰ PAUNOVIĆ – CARIĆ, op. cit., p. 58.

⁸¹ ŠAGO, op. cit., p. 611.-612.

⁸² PAUNOVIĆ – CARIĆ, op. cit., p. 61.

godine. Prije podnošenja predstavke Sudu potrebno se obratiti Ustavnomu sudu BiH. Prije podnošenja apelacije potrebno je u pravilu iscrpiti redovita pravna sredstva, dok izvanredne pravne lijekove nije potrebno ulagati. To čak i može biti štetno za stranku ako radi toga gubi rok od šest mjeseci za podnošenje zahtjeva. Izuzetak je od navedenoga pravila revizija u parničnom i izvanparničnom postupku koja se treba iskoristiti ako je dopuštena. Ako revizija nije dopuštena, onda će posljednja odluka biti odluka žalbenoga suda. U kaznenome postupku, ako ne postoji mogućnost ulaganja apelacije Ustavnomu sudu, posljednja će odluka biti odluka žalbenog suda.⁸³

Odluka Suda u predmetu *Mirazović protiv Bosne i Hercegovine*⁸⁴ navodi kako su snage HVO za vrijeme rata oduzele od podnositelja zahtjeva 70 praznih cilindara za plin. Budući da cilindri nisu vraćeni podnosiocu niti je za njih dobio naknadu, 25. siječnja 1999. pokrenuo je građansku parnicu pred Općinskim sudom u Mostaru protiv Ministarstva obrane FBiH tražeći novčanu odštetu zajedno sa zateznom kamatom i sudskim troškovima. Dana 8. rujna 2000. Općinski sud prihvatio je zahtjev za odštetu u iznosu od gotovo 5.000 KM, zahtjev za zateznu kamatu i sudske troškove. Kantonalni sud u Mostaru 18. listopada 2001. potvrdio je dosuđenu odštetu, izmijenio iznos dosuđenih sudskih troškova te odbio zahtjev za zateznu kamatu. Općinski sud u Sarajevu 27. ožujka 2002. godine odlučio je ne izvršiti navedenu pravomoćnu presudu u skladu sa Zakonom o utvrđivanju i ostvarivanju potraživanja nastalih za vrijeme ratnoga stanja i neposredne ratne opasnosti iz 2001. godine. Dana 25. travnja 2003. Županijski sud u Sarajevu potvrdio je prvostupanjsku odluku. Podnositelj zahtjeva nije se žalio Ustavnom sudu BiH. Podnositelj je imao čist pristup Ustavnom sudu: mogao se žaliti na odluku od 27. ožujka 2002. godine (što je potvrđeno i 25. travnja 2003. godine) kojom je odbijeno izvršenje pravomoćne sudske odluke zbog relevantnih zakonskih propisa. Ustavni sud ima moć, kao što je očito iz predmeta na koji se poziva Vlada, narediti izvršenje presuda bez obzira na bilo koji zakonski propis koji sprečava ovo izvršenje i dosuditi odštetu. Činjenica da odšteta nije dosuđena u slučajevima neizvršenja nije odlučujuća. Sud je smatrao da je žalba Ustavnomu sudu, u načelu, učinkovit pravni lijek u smislu čl. 35., st. 1. za ulaganje žalbe zbog zakonskoga sprečavanja izvršenja pravomoćnih sudskih odluka. Podnositelj zahtjeva nije koristio taj lijek niti je pokazao da je to iz bilo kojih razloga neprimjeren ili neučinkovit lijek u konkretnim okolnostima njegova slučaja. Sud ne vidi neke posebne okolnosti zbog kojih bi izuzeo aplikanta od obveze korištenja toga lijeka. Zbog toga je zahtjev odbijen u skladu s čl. 35., st. 1. i 4. Konvencije.

Osnovna svrha pravila o šest mjeseci je održavanje pravne sigurnosti osiguravanjem da će se pitanja postavljena na temelju Konvencije ispitati u razumnom roku te spriječiti da vlasti i druge zainteresirane osobe budu u stanju nesigurnosti kroz dugo razdoblje. Ono također pruža potencijalnom podnosiocu

⁸³ PEHAR – POPOVIĆ, op. cit., p. 120.

⁸⁴ *Mirazović protiv Bosne i Hercegovine*, odluka od 16. svibnja 2006.

zahtjeva vrijeme da razmisli hoće li podnijeti zahtjev i, ako je to slučaj, da odluči o konkretnim prigovorima i argumentima koje će iznijeti te olakšava utvrđivanje činjeničnoga stanja u predmetu jer prolaskom vremena svako pošteno ispitivanje iznesenih pitanja postaje problematično (*Sabri Günes protiv Turske*⁸⁵).

To pravilo označava vremensko ograničenje nadzora koje izvršava Sud te ukazuje i pojedincima i državnim vlastima na razdoblje nakon kojega takav nadzor više nije moguć. Ono odražava želju Visokih ugovornih stranaka za sprečavanjem stalnoga dovođenja u pitanje prošlih presuda te predstavlja legitimnu brigu za red, stabilnost i mir. Pravilo o šest mjeseci pravilo je javne politike i Sud ga ima pravo primijeniti na vlastitu inicijativu, čak i ako Vlada ne uloži taj prigovor. Pravilom o šest mjeseci ne može se od podnositelja tražiti da svoj prigovor Sudu podnese prije nego što je njegov položaj u svezi istoga pitanja konačno riješen na domaćoj razini.⁸⁶ Obično pismo podnositelja zahtjeva smatrat će se zahtjevom u cilju poštovanja šestomjesečnoga roka kada je svrha zahtjeva dovoljno jasna. Datum od kojega vremensko ograničenje počinje teći na odnosi se samo na datum na koji je odluka domaćih sudova donesena, nego i na vrijeme od kojeg je podnositelj zahtjeva bio obaviješten o rezultatu postupka i stoga bio u mogućnosti podnijeti tužbu Sudu.⁸⁷ U praksi se računa od dana kad je podnositelj, odnosno njegov odvjetnik primio tu odluku. Ako je datum dostave znatno kasniji od dana donošenja odluke, potrebno je o tome priložiti dokaz. Da bi počelo teći razdoblje od šest mjeseci, naknadna obavijest o punome tekstu u kojoj se daju razlozi presude može biti odlučujuća. Ako je odluka donesena za vrijeme javne rasprave na kojoj je podnositelju bilo dopušteno sudjelovati, kao datum konačne odluke domaćih sudova smatra se datum rasprave. Ako pak odluka nije donesena na raspravi, meritoran je datum proglašenja presude. Stupanjem na snagu Pakta o građanskim i političkim pravima i Fakultativnoga protokola uz taj Pakt, pružena je mogućnost zaštite prava onim pojedincima kojima je prošao ovaj rok za podnošenje tužbe Sudu. Fakultativni protokol daje pojedincima pravo podnošenja pritužbe Odboru za prava čovjeka u Genevi zbog kršenja toga Pakta od neke države članice. Pritom će Odbor razmatrati samo priopćenja osoba koje su iscrpile sva raspoloživa unutarnja pravna sredstva, i to pod uvjetom da taj isti predmet nije već podvrgnut nekomu drugom međunarodnom postupku. Dakle, ne traži se vremensko ograničenje kao jedan od uvjeta dopuštenosti tužbe.

U predmetima u kojima ne postoji pravo žalbe na odluku ili akt javne vlasti, rok počinje teći od trenutka kada odluka ili akt postanu pravomoćni. Kada se zahtjev odnosi na primjenu pravnog propisa koji za posljedicu ima trajnu povredu prava, ne postoji nikakav mogući „početak“ za računanje roka. U slučaju da postoje izuzetci od iscrpljivanja pravnih lijekova (npr. nedjelotvornost ili nedostupnost pravnoga lijeka) predstavka se podnosi u roku od šest mjeseci od trenutka kada se navodno kršenje prava dogodilo. Ako je riječ o više nepovezanih događaja za

⁸⁵ *Sabri Günes protiv Turske*, presuda od 29. lipnja 2012.

⁸⁶ *Praktični vodič kroz uvjete dopuštenosti*, p. 29.

⁸⁷ CVRČIĆ, op. cit., p. 122.

koje podnositelj ukazuje da predstavljaju kršenje, najsigurnije za njega je uzeti u obzir prvi događaj. Međutim, ako su događaji međusobno povezani tako da čine jedan jedinstveni događaj, za primjenu pravila od šest mjeseci relevantan je posljednji događaj u nizu. Rok od šest mjeseci ne vrijedi za kontinuirane situacije kršenja prava zajamčenih Konvencije. Tipičan je primjer zahtjev radi suđenja u razumnom roku – zahtjev se može podnijeti sve dok postupak traje pa i kad završi, ali tada, unutar roka od šest mjeseci od završetka postupka.⁸⁸

Nemoguće je unaprijed okvalificirati pojedino razdoblje kao razumno odnosno nerazumno, ali je dosadašnja praksa Suda odredila kada taj rok počinje teći, a kada završava. U građanskim postupcima počinje teći kada je stvar iznesena pred nadležni sud, ali nikako ne može početi teći prije stupanja na snagu Konvencije s obzirom na tuženu državu. Sud mora voditi računa o tome do kojeg stupnja se razvio postupak u tome prethodnom razdoblju. U građanskome kao i u kaznenome postupku vremensko razdoblje prestaje teći kad zadnja sudska odluka koja je donesena u domaćem pravnom poretku postane *res iudicata*, bez obzira na razinu u sudskoj piramidi na kojoj je odluka donesena.⁸⁹ Vremensko ograničenje od šest mjeseci neće se primijeniti ako je riječ o povredi koja ima trajni karakter. U praksi Suda bilo je više situacija koje je Sud kvalificirao kao trajne povrede. To se odnosilo prvenstveno na razdoblje provedeno u pritvoru, postojanje izvjesnih zakona kojima se krši Konvencija, odbijanje plaćanja naknade zbog eksproprijacije ili nacionalizacije, koje same po sebi predstavljaju trenutne akte, odbijanje vlade da podnositelju pruži informacije u vezi s testiranjem kemijskog oružja nad njim dok je bio vojnik šezdesetih godina, kontinuirano ograničenje slobode izražavanja kao posljedica osude za izdaju tijekom Drugoga svjetskog rata, itd.⁹⁰ Npr. višestruka, uzastopna razdoblja pritvora treba gledati u cjelini, a rok od šest mjeseci treba početi teći od kraja posljednjega razdoblja (*Solmaz protiv Turske*⁹¹).

Drugi slučaj kada se pravilo od šest mjeseci neće primijeniti odnosi se na korištenje nedjelotvornoga pravnog sredstva. U tom slučaju rok od šest mjeseci teći će od trenutka kada je uporabljeno djelotvorno pravno sredstvo, tj. od trenutka samog događaja ako nije bilo djelotvornoga pravnog sredstva. Ako postoji bilo kakva sumnja o djelotvornosti nekog pravnog sredstva, za podnositelje predstavke bilo bi važno da Sudu u roku od šest mjeseci od posljednje pravomoćne odluke domaćih tijela podnesu jedno uvodno pismo. Treba voditi računa da su korišteni pravni lijekovi propisani mjerodavnim domaćim zakonima. Ako je podnositelj zahtjeva koristio pravne lijekove koji nisu bili dopušteni, onda se njihovo korištenje ne može smatrati prekidom tijeka roka od šest mjeseci predviđenog čl. 35., st. 1. Za pitanje je li predstavka podnesena pravovremeno, relevantni datum

⁸⁸ ŠAGO, op. cit., p. 606–607.

⁸⁹ CVRČIĆ, op. cit., p. 123.

⁹⁰ PAUNOVIĆ – CARIĆ, op. cit., p. 65.

⁹¹ *Solmaz protiv Turske*, presuda od 16. siječnja 2007.; *Praktični vodič kroz uvjete dopuštenosti*, p. 33.

je onaj kada je potvrđeno da je predstavka stigla u Glavno tajništvo. U praksi, Komisija kao odlučujući trenutak uzima datum prvog pisma podnositelja u kojem on izražava želju za podnošenjem zahtjeva i daje neku naznaku naravi svoje pritužbe.⁹² Primjer podnošenja zahtjeva izvan roka od šest mjeseci jest i slučaj *Modrić protiv Hrvatske*⁹³ u kojem podnositeljica nije podnijela ustavnu tužbu protiv odluke Županijskoga suda u Splitu od 14. prosinca 2004. Zahtjev Sudu je podnesen 26. travnja 2006., dakle više od šest mjeseci od donošenja odluke Županijskoga suda. Sud navodi da je zahtjev podnesen prekasno te ga treba odbiti u skladu s čl. 35., st. 1. Konvencije.

Dakle, rok od šest mjeseci teče od konačne odluke donesene u postupku iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava (*Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁹⁴). Podnositelj mora na redovan način iskoristiti pravna sredstva za koja je vjerojatno da će biti djelotvorna i dostatna. Mogu se uzeti u obzir samo uobičajena i djelotvorna pravna sredstva jer podnositelj ne može produljiti strogi rok koji nameće Konvencija pokušavajući podnijeti pogrešne ili neprikladne zahtjeve tijelima ili ustanovama koje nemaju ovlasti ili nadležnosti ponuditi djelotvornu zadovoljštinu za prigovor izjavljen na temelju Konvencije. Ne mogu se uzeti u obzir pravna sredstva čije korištenje ovisi o diskrecijskim ovlastima javnih službenika, te zbog toga nisu izravno dostupna podnositelju. Slično tome, pravna sredstva koja nemaju točno određene rokove stvaraju neizvjesnost i rok od šest mjeseci iz članka 35. stavku 1. čine beznačajnim. Čl. 35., st. 1. u pravilu ne traži da podnositelji zatraže ponavljanje postupka ili iskoriste slično izvanredno pravno sredstvo te ne dopušta produljenje roka od šest mjeseci zbog toga što su korištena takva pravna sredstva (*Berdzenishvili protiv Rusije*)⁹⁵. Međutim, ako je izvanredni pravni lijek jedini pravni lijek koji je na raspolaganju podnositelju, rok od šest mjeseci može se računati od dana kad je donesena odluka o tome pravnom sredstvu. Zahtjev u kojem podnositelj podnese svoje prigovore u roku od šest mjeseci od odluke kojom je odbijen njegov ili njezin zahtjev za ponavljanje postupka je nedopušten jer ta odluka nije „konačna odluka“.

U predmetima u kojima je došlo do ponavljanja postupka ili u kojima je konačna odluka ponovno razmatrana, tijekom roka od šest mjeseci bit će prekinut u odnosu na prvotni postupak ili konačnu odluku samo u odnosu na ona pitanja iz Konvencije koja su poslužila kao osnova za takvo ponovno razmatranje ili ponavljanje i koja su bila predmetom ispitivanja pred tijelom nadležnim za izvanredni pravni lijek.

Vrijeme počinje teći prvi sljedeći dan nakon dana kad je konačna odluka javno objavljena ili kad su podnositelj ili njegov zastupnik o njoj obaviješteni, i istječe šest kalendarskih mjeseci kasnije, bez obzira na stvarno trajanje tih

⁹² ŠAGO, *op. cit.*, p. 607–608.

⁹³ *Modrić protiv Hrvatske*, odluka od 4. lipnja 2009.

⁹⁴ *Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 7. lipnja 2001.

⁹⁵ *Berdzenishvili protiv Rusije*, presuda od 29. siječnja 2004.

kalendarskih mjeseci (*Otto protiv Njemačke*⁹⁶). Poštivanje roka od šest mjeseci utvrđuje se pomoću kriterija specifičnih za Konvenciju, a ne kriterija iz domaćega zakonodavstva svake tužene države. Primjenom vlastitih kriterija Suda pri izračunavanju vremenskih rokova, neovisno o domaćim propisima, nastoji se osigurati pravna sigurnost i provođenje pravde, a time i praktično i učinkovito funkcioniranje mehanizma Konvencije. Činjenica da posljednji dan roka od šest mjeseci pada u subotu, nedjelju ili na službeni praznik i da se u takvoj situaciji, prema domaćem zakonu, vremenski rokovi produžuju na sljedeći radni dan ne utječe na utvrđivanje *dies ad quem*. Sud može utvrditi dan isteka roka od šest mjeseci koji se razlikuje od dana koji je navela tužena država (*Ipek protiv Turske*⁹⁷).

4. UVJETI ZA PRIMJENU ODREDBI ČL. 13. KONVENCIJE

U skladu sa stalnom praksom kontrolnih organa Konvencije, pod pravom na djelotvorno pravno sredstvo podrazumijeva se postojanje pravnoga sredstva u bilo kojoj formi u unutarnjem pravnom poretku kojim se djelotvorno mogu štititi prava i slobode zajamčene Konvencijom.⁹⁸ Pod domaćim pravnim sredstvom treba razumjeti samo ona pravna sredstva (pravne lijekove) koja su propisana nacionalnim zakonom za određene vrste pravnih postupaka. Ta sredstva moraju dovesti do toga da se ispita meritum slučaja.⁹⁹ Pravo iz odredbi čl. 13. Konvencije zahtjeva da pravni lijek u unutarnjem pravu mora biti takve kvalitete da osigura sudovima država članica Konvencije da primjenom toga pravnog lijeka mogu u meritumu ispitivati postoji li povreda supstancijalnoga prava iz Konvencije te da istodobno pravni lijek bude podoban za sprečavanje, otklanjanje i saniranje povrede prava iz Konvencije. Iz mnoštva sudske prakse Europskoga suda¹⁰⁰ iskristalizirala su se neka načela koja se mogu izraziti na sljedeći način:

– ako pojedinac osnovano smatra da mu je povrijeđeno neko supstancijalno pravo iz Konvencije, tada unutarnji pravni poredak mora osigurati i djelotvoran pravni lijek kojim će se ispitati povreda te ako postoji povreda, omogućiti obustavljanje povrede, kao i otklanjanje posljedice povrede;

⁹⁶ *Otto protiv Njemačke*, presuda od 10. studenog 2009.

⁹⁷ *Ipek protiv Turske*, presuda od 7. studenog 2000.; *Praktični vodič kroz uvjete dopuštenosti*, p. 30–32.

⁹⁸ Vidi ECHR, *Rotary*, presuda od 4. svibnja 2000., *Assenov and others*, presuda od 28. listopada 1998. Podatak kod JAKŠIĆ, op. cit., str. 334.

⁹⁹ Domaći izvanredni pravni lijekovi i domaći pravni lijekovi čije prihvaćanje ovisi o diskrecijskoj ocjeni nadležnoga tijela, ne trebaju se iskoristiti prije upućivanja zahtjeva Europskomu sudu u smislu čl. 35., st. 1. Konvencije. Iznimno Sud ocjenjuje da je potrebno iscrpiti i izvanredne pravne lijekove jer ispunjavaju kriterij djelotvornoga pravnog lijeka u smislu Konvencije.

¹⁰⁰ Vidi ECHR, *Silver*, presuda od 25. ožujka 1983., Series A, no. 61, br. 113.; ECHR, *James and others*, presuda od 21. veljače 1986., Series A, no. 98., br. 85., naročito ECHR, *Leander*, presuda od 26. ožujka 1987., Series A, no. 116., br. 77. Podatak kod JAKŠIĆ, op. cit., p. 335.

– pravni lijek koji propisuje čl. 13. Konvencije ne mora biti jedinstven da bi udovoljio zahtjevima Konvencije, već to može biti i skup pravnih lijekova,

Pravo propisano odredbom čl. 13. Konvencije osigurava pravo na djelotvoran pravni lijek, što znači da se njima u unutarnjem pravu može poništiti ili izmijeniti akt kojim se vrši povreda prava iz Konvencije. Također podrazumijeva mogućnost da se njime otkloni povreda prava (naknada štete, satisfakcija).

5. ZAKLJUČAK

Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda u odredbi čl. 13. postavlja standard prava na djelotvoran pravni lijek kao kontrolni mehanizam protiv svih odluka. Prema odredbi čl. 13. Konvencije svatko čija su prava i slobode utvrđeni ovom Konvencijom narušeni ima pravo na pravni lijek pred državnim organima vlasti, čak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda učinile osobe u vršenju službene dužnosti. Pravo na djelotvoran pravni lijek podrazumijeva da je u nacionalnom pravu predviđen djelotvoran pravni lijek kojim će se u slučaju da je prekršeno neko ljudsko pravo osigurati da se ponovno uspostavi to pravo ili ako to nije moguće osigura naknada štete. Parnična legislativa u Bosni i Hercegovini predviđa djelotvoran pravni lijek protiv svih sudskih odluka – žalbu. Lista žalbenih razloga determinirana je vrstama mogućih pogrešaka suda čija se presuda napada žalbom. Greške suda se mogu svrstati na: 1. greške u provođenju postupka – *errores in procedendo*, 2. greške u suđenju o utemeljenosti zahtjeva – *errores in iudicando*, a one mogu biti uzrokovane: a) nepravilnim utvrđivanjem činjeničnog stanja (*errores facti*) i b) pogrešnom primjenom materijalnog prava (*errores iuris*), pa možemo zaključiti da je riječ o djelotvornom pravnom lijeku.

Konvencija propisuje da Sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnoga prava unutar razdoblja od 6. mjeseci od dana donošenja konačne odluke. Kada razmatramo mogućnost obraćanja podneskom Sudu u Strasbourgu i iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava u analizi sudske prakse i nacionalne legislative dolazimo do zaključka da je potrebno *de lege ferenda* što prije urediti mehanizam preventivnog pravnog lijeka kod povrede prava na pravično suđenje u razumnom roku te što žurnije usvajanje Zakona o zaštiti prava na pravično suđenje u razumnom roku. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je u više slučajeva utvrdio povredu prava na suđenje u razumnom roku te je naložio provođenje generalnih mjera kao što je uvođenje preventivnog pravnog lijeka koji se odnosi na dužinu postupka. Ovakvim zakonskim rješenjem osigurat će se mehanizam preventivnog pravnog lijeka. U Federaciji Bosni i Hercegovini u hitnoj je proceduri Prijedlog Zakona o zaštiti prava na pravično suđenje u razumnom roku. U prijedlogu Zakona o zaštiti prava na pravično suđenje u razumnom roku Federacije Bosne i Hercegovine u odredbi čl. 5. Predviđaju se pravna sredstva kojima se štiti pravo na suđenje u razumnom roku) (1) Pravna sredstva kojima se

štiti pravo na suđenje u razumnom roku jesu: a) zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku (u daljem tekstu: zahtjev); b) zahtjev za isplatu primjerene naknade zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku. Prema odredbi čl. 4. Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku Republike Srpske određena su pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku – a) zahtjev za ubrzanje postupka i b) tužba za utvrđivanje povrede prava na suđenje u razumnom roku i na pravično zadovoljenje zbog povreda prava na suđenje u razumnom roku.

Smatramo da je nužna permanentna proklamacija ljudskih prava u Bosni i Hercegovini te edukacija stanovništva o mogućnosti korištenja svih zajamčenih prava. U ovom radu se naglašava da je svaka država dužna zaštititi ljudska prava zajamčena Europskom konvencijom te osigurati i akcesornu primjenu prava na djelotvoran pravni lijek u slučaju kršenja prava. Iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava je nužna prije obraćanja Sudu u Strasborugu te se strankama mora osigurati mogućnost preventivnog pravnog lijeka ili obraćanje Sudu u Strasbourg iako nisu iscrpljena sva pravna sredstva ako nisu za stranku bila primjenjiva i djelotvorna, a riječ je o kršenju ljudskih prava.

6. LITERATURA

1. BAKŠIĆ – MUFTIĆ, J., *Sustav ljudskih prava*, Sarajevo, 2002.
2. BUERGENTHAL, T., *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, Sarajevo, 1998.
3. CARSS-FRISK, M., *Vodič za implementaciju člana I. Prvog protokola Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2002.
4. COUNCIL OF EUROPE, *Kurs ljudskih prava o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i njenoj primjeni u Bosni i Hercegovini*, Priručnik za učenike, 27. rujna – 1. listopada 2004.
5. CVRČIĆ, R., *Djelovanje Europskog suda za ljudska prava s osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2003.
6. DECAUX, E., *Enjeux et perspectives*, Revue quebecoise de droit international, 2000.
7. DONELLY, J., *Međunarodna ljudska prava*, Sarajevo, 1999.
8. ĐULIMAN, E. – KARLSEN, G. M., *Uvod u ljudska prava*, Sarajevo, 2003. Vidi i kod TODORVIĆ, V., *Ljudske slobode i prava*, Beograd, 2000.
9. ETINSKI, R., *Pravo na djelotvoran pravni lijek u svjetlu prakse Europskog suda za ljudska prava*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, XXXV., br. 2/2004.
10. GOMIEN, D., *Kratki vodič kroz Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, Vijeće Europe, Strasbourg, 1995.
11. GRDNIĆ, E., *Pretpostavke dopuštenosti zahtjeva podnesenih Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourg*, Informator, Zagreb, br. 5300-5303, 2004.

12. HARLAND, C. – ROCHE, R. – STRAUSS, E., *Komentar Europske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu*, Vijeće Europe, Sarajevo, 2003.
13. HAUBRICH, V. – PEHAR, S. – RECHNER, E., *Pravo na pravično suđenje u razumnom roku*, Zbornik radova s IV. međunarodnog savjetovanja *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Split, 2018.
14. HAUBRICH, V., *Pravni lijekovi u parničnome postupku*, Mostar, 2020.
15. HAUBRICH, V., *Prorogacija nadležnosti u parničnom postupku u pravu Europske unije*, Mostariensia, Mostar, br. 31, 2010.
16. HERDEGEN, M., *Europsko pravo*, Rijeka, 2003.
17. HERDEGEN, M., *Europsko pravo*, Rijeka, 2003.
18. [http:// www.imo.hr/europa/publikacije/knjige/eurocd/4/eu4-1.html](http://www.imo.hr/europa/publikacije/knjige/eurocd/4/eu4-1.html).
19. HUSEINBEGOVIĆ, A. – HAUBRICH, V. – RECHNER, E., *Pravo na pravično suđenje u razumnom roku s osvrtom na pravodobno i djelotvorno izvršenje sudskih odluka*, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru*, Tematski broj s naučne konferencije *Zaštita ljudskih prava u BiH*, god. III (2019.) br. 3, Mostar,
20. IHERING, R. von, *Der Zweck im Recht*, zweite ungearbeitete Auflage, Leipzig, 1884.,
21. JAKŠIĆ, A., *Europska konvencija o ljudskim pravima: Komentar*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2006.
22. JAMIESON, J. R., *Ljudska prava svaki dan*, Informativni centar za ljudska prava, Strasbourg, 1996.
23. KLEIN, E., „Should the binding effect of the judgments of the European court of Human Rights be extended?“, MAHONEY, P. et al. (ur.), *Protecting Human Rights: The European Perspective. Studies in memory of Roly Ryssdal*, Wildhaber, Köln, 2000.
24. KREGAR, J. – GORANIĆ, I., *Uvjeti dopuštenosti postupka pred Europskim sudom za ljudska prava*, Informator, Zagreb, br. 4589, 1998.
25. MARIČIĆ, D., *Europski sudovi*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, god. III (2003.) br. 5.
26. MARIČIĆ, D., *Odluka Europskog suda za ljudska prava o dopuštenosti zahtjeva*, Informator, Zagreb, god. LII(2004.) br. 5249, p. 3.
27. MATULOVIĆ, M. – PAVIŠIĆ, B., *Dokumenti Vijeća Europe*, Rijeka, 2001.
28. MILIVOJEVIĆ-KRULJAC, L., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. i mehanizmi njihove zaštite putem Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, br. 12, 2005.
29. MILJKO, Z., *Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i ustavni poredak BiH*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Mostar, br. XX, 2007.

30. MILJKO, Z., *Perspektive za implementaciju Daytonskog sporazuma s obzirom na ljudska prava*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Mostar, br. XI, 1998.
31. MISITA, N., *Osnovi prava Europske Unije*, Sarajevo, 2002.,
32. MOLE, N. – HARBY, C., *Vodič za primjenu čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2005.
33. OMEJEC, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava. Strasbourški acquis*, Novi informator, Zagreb, 2014.
34. OMEJEC, J., *Primjena Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u radu domaćih sudova – prvi dio*, Hrvatska pravna revija, br. 7-8, Zagreb, 2007.
35. PAUNOVIĆ, M. – CARIC, S., *Europski sud za ljudska prava, nadležnost i postupak*, Beograd,
36. PERIĆ, M., *Uvjeti dopuštenosti pokretanja postupka pred Europskim sudom za ljudska prava u Strasbourgu*, magistrski znanstveni rad, Mostar, 2010.
37. PONJAVIĆ, Z., *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i pravo na poštovanje porodičnog života*, Pravni život, br. 9, 2003.
38. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” br. 94/14.
39. RADBRUCH, G., *Die Philosophie des Rechts*, Stuttgart, 1932.
40. RIBIČIĆ, C., *Granice djelovanja Europskog suda za ljudska prava*, Pravna misao, Sarajevo, br. 1-2, 2007.
41. SADIKOVIĆ, Č., *Europsko pravo ljudskih prava*, Sarajevo, 2001.
42. SADIKOVIĆ, Č., *Ustav BiH i Europska konvencija – Usklađivanje Ustava BiH sa Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, br. XLVI, 2003.
43. SCHWINTOWSKI, H. P., *Recht und Gerechtigkeit – eine Einführung in Grundfragen des Rechts*, Berlin, 1996.
44. STEINER, CH. – ADEMOVIĆ, N., *Ustav Bosne i Hercegovine, Komentar*, Sarajevo, 2010.
45. TADIĆ, M., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, sarajevo, 2015., str. 7. – 10. Dostupno na http://www.ustavnisud.ba/public/down/Pravila_2015.pdf
46. VAJIĆ, N., *Djelovanje Europskog suda za ljudska prava s osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske*, Informator, god. L (2007.) br. 5085, Zagreb
47. VAN DIJK, P. – VAN HOOFF, G. J. H. et. al., *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001.
48. VEHABOVIĆ, F., *Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005., str. 5. – 7.
49. VUČINIĆ, N., *Osnovi ljudskih prava i sloboda*, Podgorica, 2001.
50. *Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine “Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”*, br. 53/03., 73/05., 19/06., 98/15

51. Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine “*Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*“, br. 28/18.
52. Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine “*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*“, br. 36/04., 84/07., 58/13., 94/16.
53. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske “*Službeni glasnik Republike Srpske*“, br. 58/03., 85/03., 74/05., 63/07., 105/08. - odluka US, 45/09. - odluka US, 49/09. i 61/13.
54. Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku Republike Srpske “*Službeni glasnik Republike Srpske broj*”: 99/20 od 13.10.2020

Viktorija Haubrich, Ph.D., associate professor

Faculty of Law, University of Mostar

Branka Hrkać, Ph.B., Postgraduate doctoral student

Faculty of Law, University of Mostar

Mirjana Kevo, Ph.B., Postgraduate doctoral student

Faculty of Law, University of Mostar

THE RIGHT TO AN EFFECTIVE LEGAL REMEDY IN CIVIL PROCEDURE THROUGH THE PRISM OF ARTICLE 13 OF THE EUROPEAN CONVENTIONS ON HUMAN RIGHTS

Summary: In this paper, the authors deal with the right to an effective legal remedy in civil procedure in the light of what is defined in article 13 of the European Convention on Human Rights. According to the provisions of article 13 of the Convention, everyone whose rights and freedoms, established by this Convention, are violated shall have an effective legal remedy before a state authority, even when the violation of these rights and freedoms has been committed by persons acting in an official capacity. This article does not require a particular form of legal remedy, but ensures the existence of the effectiveness of the legal remedy in the domestic system, while the nature of those remedies is a matter of that system. In terms of article 13 of the European convention, there are 4 autonomous requirements that a legal remedy must meet in order to be effective within the meaning of article 13. of the Convention: institutional effectiveness, actual effectiveness, corrective effectiveness, material effectiveness. Furthermore, the authors deal with the issue of exhaustion of domestic legal remedies as a precondition before applying to the Court in Strasbourg.

Keywords: article 13 ECHR the right to an effective legal remedy in civil procedure, accessory provisions of article 13 ECHR, conditions for application of article 13 ECHR